

Романів Р.В., к.е.н.

Романів С.Р., к.е.н,

ТНЕУ

Деякі аспекти відображення інтелектуального капіталу в обліково-аналітичній системі підприємства

У сучасному глобальному світі економіка промислово розвинутих країн все більше ґрунтується на знаннях, а не на розширеному споживанні природних ресурсів. Управління знаннями є одним із ефективних шляхів росту інтелектуальних активів компанії і підвищення її конкурентоздатності. Економічна оцінка інтелектуальних активів повинна будуватися перш за все із врахування знань як економічного чинника росту виробництва. Лідерами стають компанії, які не тільки пропонують високотехнологічні продукти, але й перетворюють відкриття на інтелектуальну власність, нарощуючи тим самим інтелектуальний капітал. Поняття «економіки, яка базується на знаннях», або інтелектуальної економіки, відображає визнання того, що наукові знання і спеціалізовані унікальні навички їх носіїв стають головним джерелом і ключовим чинником розвитку матеріального і нематеріального виробництва, забезпечення стійкого економічного розвитку.

Інтелектуальний капітал – це відносно нова категорія в економічній науці. Дослідники розходяться у питанні, хто ж першим ввів дане поняття в економіку. Зокрема зазначається, що одними з перших були А.Сміт і Дж.С.Міль [2, С.63]. Вони ввели поняття гуманітарного капіталу як сукупності кількості і якості людських здатностей до праці. Як зазначає російський економіст С. Климов в марксовій теорії теж наголошується на тому факті, що із розвитком великої промисловості створення дійсного багатства стає менш залежним від робочого часу і від кількості і затраченої праці, а залежить скоріше від загального рівня науки і від прогресу техніки. В рамках трудової теорії К.Маркс пов'язував категорію суспільно необхідної праці як міри

вартості із середнім рівнем вмілості робітника, однак розглядав розвиток економіки виключно як процес відчуження «інтелектуальних потенцій» виробництва від виробників [4, С.39] В подальшому, до середини ХХ століття економічна наука відносилась до поняття нематеріальних активів і інтелектуального капіталу двояко. З однієї сторони, вона визнавала важливу роль освіти в суспільному розвитку, з іншої – виводила ці ресурси за рамки економічного аналізу.

Вважається, що термін «інтелектуальних капітал» вперше був введений Дж.Гелбрейтом в 1969 році. Значний внесок в розвиток питання з точки зору уточнення змісту об'єкту дослідження і виділення його структурних елементів був здійснений у 90-ті роки ХХ століття такими зарубіжними вченими і практиками як Т.Фортюн, Л.Едвінсон, П.Саліван, Л.Прусак, які підкреслювали взаємозв'язок накопиченими фірмою знаннями та її майбутніми можливостями, які втілені у ринковій вартості.

Л. Едвінсон із компанії Scandia визначив інтелектуальний капітал як знання , які можна конвертувати у вартість[7]. У визначені Л.Прусака із компанії ІВМ, інтелектуальний капітал – це інтелектуальний матеріал, який формалізується, обробляється і використовується для збільшення вартості активів компанії. Також свій внесок у розвиток поняття інтелектуального капіталу внесли японські автори, зокрема, І. Нонака і Х.Такеучі. В їх інтерпретації акценти зміщуються у сторону створення нового знання, інноваційного процесу з використанням тацитних, тобто неявних знань [5].

М.Пушкар пов'язує інтелектуальний капітал в першу чергу з інформаційним капіталом, під яким він розуміє вартість нематеріальних активів та інтелектуальних здібностей персоналу, що забезпечують утримання частки ринку й отримання прибутку [6, С.83].

На думку І. Журавльової інтелектуальний капітал –це сукупність не лише інтелектуальних ресурсів підприємства, але й економічних відносин у розповсюдженні та використанні інформаційних даних і знань, необхідних для його ефективного функціонування [1, С.34].

Отже, можна зробити висновки, що поняття інтелектуального капіталу є досить суперечливим і таким, що викликає жваві дискусії в науковому середовищі. Але всі ці визначення мають спільну тезу- інтелектуальний капітал в першу чергу є нематеріальним активом фірми, який, на жаль, на сьогоднішній день ігнорується офіційною обліковою теорією. Тому вважаємо цю тему найбільш перспективною для досліджень у сфері обліково-аналітичних дисциплін. З нашої точки зору, важливість досліджень у цьому напрямі можна пояснити кількома причинами. Так, офіційно вважається, що баланс є відображенням вартості активів та пасивів на певну дату, інакше кажучи- це залишкова вартість фірми. Між тим у сучасні економіці вартість, за якими продаються компанії давно не відповідають навіть приблизним оцінкам залишкової вартості їх активів. Так, наприклад, коли в 1995 році компанія IBM поглинула компанію Lotus, заплативши за неї 3,5 млрд.дол., активи цієї компанії оцінювались за залишковою вартістю у 230 млн. В 1988 році компанія «Філіп Моріс» купила фірму «Крафт» за 12,9 млрд. долл., активи останньої за залишковою вартістю становили лише 1,3 млрд. долл.[5,С.61].Отже, наведені приклади ***відображають той факт, що традиційні методи економічних оцінок і вимірів, які базуються на принципах бухгалтерського обліку, перестали адекватно відображати стан економіки підприємства.***

Іншою причиною необхідності дослідження інтелектуального капіталу є домінування в процесі виробництва інформаційних потоків над технологічними процесами обробки сировини, перетворення її в готовий продукт та доведення його до споживача. Сьогодні у розвинутих країнах безпосередній вплив на матеріальний предмет праці здійснює уже не 9/10, як це було в умовах індустріальної економіки, а менше 1/3 працівників. Знання та творчий потенціал працівників стають головним чинником ефективності економічної системи. Залучена у виробниче споживання наукова, економічна, технологічна, організаційно-управлінська інформація стає рушійною силою інновацій, персоніфікованим ресурсом, частиною «ноу-хау» компанії. Так, останні дослідження вчених свідчать про різке зростання цінності інтелектуальних фондів компанії в порівнянні з її матеріальними ресурсами та фінансовим

капіталом. В цілому їх співвідношення може коливатися між 5:1 і 6:1. підраховано також, що долар, витрачений на дослідження та розробки, приносить у вісім раз більший прибуток, ніж долар, вкладений в техніку [3, С.56.].

Всі ці причини підкреслюють необхідність та важливість оцінки й обліку інтелектуального капіталу. Супутнім завданням є проведення моніторингу розвитку інтелектуального капіталу, контролю його показників. Темою даної статті не є розкриття методики, а лише окреслення напрямків, за якими необхідно формувати такі показники та відслідковувати їх виконання.

Отже, вважаємо, що до таких основних груп показників можна віднести:

1. Показники людського капіталу, як сукупності знань та практичних навиків
2. Показники клієнтського капіталу, як бази даних на споживачів, характер звязків між ними
3. Показники іноваційного капіталу, як сукупності захищених комерційних прав, інтелектуальної власності.
4. Показники організаційного капіталу, як сукупності організаційних можливостей фірми по створенню продукту та просуванню його на ринок.

До додаткових груп показників можна віднести:

1. Показники індивідуальної компетентності, як здатності індивідумів діяти в різних виробничих ситуаціях, соціальні навики
2. Показники активів інфраструктури, які представляють собою характеристику ефективності процесу управління, загальної філософії управління. Та інші.

Список використаних джерел

1. Журавльова І.В. Теоретичні засади стратегічного моніторингу формування інтелектуального капіталу підприємства// Проблеми науки. – 2007. - №7. – С. 33-38.
2. Козырев А.Н. Интеллектуальный капитал: новая парадигма оценки бизнеса и нематериальных активов. М.: ВНИИЦ, 2001.
3. Комаров И. Ителлектуальный капитал// Персонал. – 2000.- №5. – С.54-60.
4. Климов С. Интеллектуальные ресурсы общества. –СПб.: ИВЭСЭП: Знание, 2002.-168 с.
5. Нонака И., Такеучи Х. Компания- созидатель знания. М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2003. – 211 с.
6. Пушкар М.С.Створення інтелектуальної системи обліку: Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2007. – 152 с.
7. Эдвинсон Л., Мэлоун М. Интеллектуальный капитал. Определение истинной стоимости компании/ Под. ред.В.Л. Иноземцева. – М.: Академия. – 1999. – 434 с.